

Paper till Arbetarrörelsens forskarnätverks konferens med tema jämlikhet och ojämlikhet, **9-10 april 2010**, Riksdagshuset, Stockholm

Bildningsvägar till makten

Charlotte Fridolfsson.,
Örebro universitet,
E-post: charlotte.fridolfsson@oru.se

Henrik Nordvall,
Linköpings universitet,
E-post: henrik.nordvall@liu.se

Läsanvisning

Detta paper beskriver ett forskningsprojekt som beviljats medel av Vetenskapsrådet och som nyligen påbörjats (januari 2010). Vi är tacksamma för uppslag och kommentarer som kan vara till hjälp i själva genomförandet av studien: litteratur, tidigare studier, förslag på infallsvinklar, befintligt empiriskt material etc.

Specifika mål

Målet för projektet är att ingående undersöka vilka bildningsvägar, i bemärkelsen erfarenheter av utbildning, folkbildning och informella läroprocesser, som fostrat företrädare för den politiska eliten i Sverige. Med dessa bildningsvägar som utgångspunkt är syftet vidare att belysa centrala aspekter av den svenska utbildnings- och folkbildningssektorn ur ett makt- och demokratiperspektiv. Detta görs utifrån två ingångar. För det första avser projektet att ge en fördjupad överblicksbild av den politiska elitens bildningsgångar. Detta omfattar så väl specifika utbildnings- och folkbildningsinstitutioners betydelse, liksom särskilda mönster relaterade till nivå, karaktär och inriktning på utbildningen hos den undersökta gruppen. Här är syftet att skärskåda betydelsen av variationer relaterade till genus, klass, ålder och etnicitet, liksom till regionala skillnader och skillnader mellan och inom partier. För det andra avser projektet att studera den politiska elitens föreställningar om betydelsen av bildning och utbildning för att kunna hävda sig i den politiska maktsfären. Detta för att spåra olika bildningsideal och utbildningsrelaterade diskurser och deras betydelse för den politiska elitens reproduktion. Sammantaget avser projektet ge kunskap om vilka maktstrukturer och möjlighetsvillkor som kännetecknar relationen mellan utbildnings- och folkbildningssektorn och den samtida politiska eliten i Sverige. Med utgångspunkt i funna resultat är vår avsikt vidare dels att göra en historisk perspektivering för att belysa förändringsmönster, dels att placera in resultaten i en internationell kontext för att bidra till den befintliga forskningen om politiska eliter.

Områdesöversikt

Inom svensk pedagogisk forskning finns ytterst få studier som tar upp politiska makthavares bildnings- och utbildningsvägar. Inom statsvetenskaplig, sociologisk och historisk forskning finns däremot flera studier som behandlat relationen mellan utbildning och rekryteringen av politiska makthavare. Internationell statsvetenskaplig forskning har exempelvis visat att folkvalda representanter tenderar att vara mer högt utbildade än befolkningen generellt (Best & Cotta, 2000; Cotta & Best, 2007; Norris &

Lovenduski, 1995). Detta gäller även folkvalda i Sverige (Holmberg & Esaiasson, 1988; SCB, 2009). Det finns emellertid indikationer på att Sverige (och de nordiska länderna) i vissa avseenden är avvikande när det gäller vilken betydelse utbildning har för den politiska elitens sammansättning. Denna avvikelse sammanhänger med den särskilda betydelse folkrörelser och folkbildning spelat för den svenska samhällsutvecklingen. Härigenom har, hävdas i flera studier, betydelsefulla vägar in i den politiska makten skapats (Broady 1990; Helldén 1968; Rothstein 1992). Detta i tydlig kontrast till exempelvis Frankrike där särskilda elitinstitutioner inom utbildningsväsendet, så som École Nationale d'Administration, kommit att bli obligatoriska passager för politiker som eftersträvar framträdande roller i parlamentet eller ministerposter (Bourdieu, 1996; Gaxie & Godmer, 2007). I Storbritannien har ett liknande mönster uppmärksamats, där vägen till den politiska makten ofta gått via utbildningar vid Oxford och Cambridge (Norris & Lovenduski 1995). En studie av Kurtz och Simon (2007) visar att det i USA under efterkrigstiden i praktiken varit en förutsättning att inneha universitetsutbildning för att inkluderas i den politiska eliten; företrädelsetvis juristexamen från något av de tolv lärosäten som urskiljs som särskilt förekommande bland de 578 nationella politiska ledare som undersökts. En komparativ studie av parlamentariker i ett flertal europeiska länder visar att det så kallade Oxbridgefenomenet, det vill säga att ett fåtal institutioner inom högre utbildning har fostrat den politiska eliten, är mindre framträdande i länder som Tyskland, Österrike och Holland (Gaxie & Godmer, 2007). Däremot finns ett starkt samband mellan högre utbildning och tillträde till parlamentariska församlingar, där andra icke-institutionsspecifika "elitvägar" genom utbildningssystemet – framförallt forskarutbildning – tenderar att få stor betydelse. De nordiska länder som ingick i studien avvek i det avseendet att eftergymnasial utbildning annan än den som ges vid högskolor och universitet var mycket vanlig bland parlamentarikerna. Norge (Sverige ingick inte i studien) pekas exempelvis ut som ett särfall i detta avseende. Detta tolkas som att denna eftergymnasiala utbildning (som inte närmare specificeras i studien) tycks ge motsvarande politisk legitimitet i den nordiska kontexten som den högre utbildningen tenderar att ge i de andra undersökta länderna (Gaxie & Godmer, 2007). Även i Sverige, som har stora likheter med den norska politiska kontexten, vet vi att det funnits sådana alternativa utbildningsvägar som varit legitima för den politiska eliten. Universitets- och högskolestudier har inte varit någon nödvändig väg att gå för att få tillträde till den politiska makten i Sverige. Även om andelen högutbildade är större än genomsnittet bland befolkningen, så är högre utbildning av relativt begränsad betydelse för rekrytering av politiska eliter i jämförelse med andra maktfält i samhället (näringslivet, förvaltningen och kultursektorn) (Johansson, 2007). Det parti som haft flest mandat i riksdagen – socialdemokraterna – är t ex samtidigt det parti som har lägst andel med högre utbildning bland sina ledamöter (Holmberg & Esaiasson 1988; SCB, 2009). Flera framträdande ministrar under efterkrigstiden har saknat högre utbildning. I dessa fall har andra bildningsvägar varit avgörande för skolningen.

Folkhögskolorna har historiskt haft en central betydelse som utbildningsinstitution för politiska ledare i Norden. Vid skolformens introduktion i Sverige under 1800-talets senare hälft var folkhögskolorna en avgörande bildningsväg för bondeklassens representanter i politiska församlingar. För arbetarrörelsen fick folkhögskolor och studiecirkel central betydelse för skolningen av fackliga och politiska ledare under det tidiga 1900-talet då arbetarklassen i praktiken var utestängd från den högre utbildningen (Arvidson, 1985; Gustavsson, 1991). Att detta kommit att avspeglats på högsta politiska nivå visar Arne Helldéns studie där den så kallade folkhögskolegruppen i riksdagen uppmärksammas, det vill säga de ledamöter från olika politiska hemvister som genomgått utbildning på folkhögskola (Helldén, 1968). Studien som publicerades i samband med folkhögskolans 100-årsjubileum visar att av samtliga riksdagsmän 1967 hade 74 ledamöter folkhögskoleutbildning, varav hela 22 ledamöter gått på arbetarrörelsefolkhögskolan Brunnsvik. Allt som allt hade 52 av Brunnsviks elever fram till 1967 blivit riksdagsledamöter, vilket är en fjärdedel av de totalt 217 ledamöter som Helldén spårat med folkhögskolebakgrund. Folkhögskoleeleverna i 1967 års riksdag återfanns i samtliga partier, utom VPK. Klart störst var antalet inom socialdemokraterna (42) och centern (22) (Helldén, 1968).

Det har förflutit drygt fyra decennier sedan den redovisade studien om folkhögskolegruppen genomfördes. Närvaron av en särskilt grupp riksdagsledamöter av skiftande partitillhörighet med folkhögskolebakgrund har dock återkommande aktualiserats inom folkbildningsdebatt, även om några

aktuella empiriska studier av dess existens saknas. Denna föreställda grupp, populärt benämnd "folkhögskolepartiet", har lyfts fram som en faktor bakom det i Sverige internationellt sett omfattande statliga stödet till folkbildning (studieförbund och folkhögskolor). Det vill säga att folkhögskolans breda politiska legitimitet i riksdagen bland annat skulle kunna förstås mot bakgrund av att en stor andel riksdagsledamöter har personliga erfarenheter av denna skolform (Berntsson, 2003). I vilken utsträckning detta är fallet idag är emellertid okänt, då folkhögskolestudier inte redovisas som en särskild kategori vid genomlysning av riksdagsledamöters utbildningsbakgrund (se t ex Holmberg & Esaiasson 1988; SCB, 2009).

Den befintliga kunskapen om riksdagsledamöters och den politiska elitens bildningsvägar är begränsad till vad vi vet utifrån förhållandevis breda kategorier av utbildningsnivåer som rapporteras i SCB:s statistik och studier vars huvudfokus rör andra frågeställningar. Utbildning och bildningsprocesser tenderar i studier av den politiska eliten att reduceras till bakgrundsfaktorer emedan fokus riktas mot andra aspekter, t ex nomineringsprocesser (Johansson, 1999) eller social- och åsiktsmässig representativitet (Holmberg & Esaiasson 1988).

Att andra bildningsvägar än de akademiska varit betydelsefulla för bl a arbetarrörelsen har belysts inom den historiskt inriktade folkbildningsforskningen. I Christer Skoglunds avhandling (Skoglund, 1991) skildras hur akademisk bakgrund ingalunda självklart varit en tillgång när det gällt att få genomslag för sina åsikter inom arbetarrörelsen. Det har inom arbetarrörelsen funnits en över tid, och mellan olika delar av rörelsen, varierande grad av misstänksamhet mot högutbildade, särskilt radikala sådana, som i vissa fall föranlett en marginalisering av akademiker. Motsvarande mönster har påträffats inom flera socialistiska partier i Europa, där man kan skönja en större andel av företrädare från arbetarklassen utan akademisk utbildning jämfört med liberala och konservativa partier. Inom vissa socialistiska partier associerade med "den nya vänstern" (radikaliseringen från 1960-talet och framåt) har dock mönstret i flera europeiska länder varit det omvända, där innehavet av ett kulturellt kapital i form av akademisk utbildning fått särskilt stark betydelse (Gaxie & Godmer, 2007).

I Sverige har Donald Broady (1990) diskuterat Bourdieus studier av det franska politiska eliten och dess relevans för det svenska politiska fältet och understryker att resultaten inte är överförbara i bemärkelsen att ett liknade kulturellt kapital skulle vara av samma betydelse i Sverige. Istället ger Broady förslag på att andra typer av tillgångar som kan ha en liknande funktion i det svenska samhället där den svenska politiska eliten tenderar att ha en bredare social bas än vad som är vanligt i andra länder (jfr SOU, 1990:44). Bland annat lyfts betydelsen av ett "organisationskapital" i form av tillgångar som förvärfvas genom föreningsliv och centrala utbildningsinstitutioner inom folkrörelserna fram (Broady, 1990). I Sverige har institutioner inom arbetarrörelsen så som ovan nämnda Brunnsviks folkhögskola pekats ut som centrala institutioner för fostran av politiska ledare där således organisationskapital kan antas förvärfvas.

När det gäller icke-formella bildningsvägar inom politiken har tanken om föreningslivet som en demokratiskola lyfts fram i såväl samhällsdebatt som forskning (Larsson 1999; Vogel m fl 2003). Folkrörelserna, som flera partier har sina rötter inom, har erbjudit både semiformella bildningsmöjligheter, så som studiecirklar och folkhögskolekurser, och informella bildningsmöjligheter, så som det vardagliga parti- och föreningsarbete (Arvidson 1985; Gidlund & Möller 1999). Det finns alltså indikationer i tidigare forskning på att det historiskt sett funnits vägar till den politiska makten genom semi-formella och informella bildningsmöjligheter inom folkrörelserna. Senare studier har lyft fram att denna väg främst varit öppen för män. Kvinnor, även ur arbetarklassen, har historiskt huvudsakligen gått en väg via en formell utbildning innan de blivit riksdagsledamöter. Det blev viktigt just för kvinnor att ha en utbildning för att kunna göra sig gällande i den manligt dominerade politiken, visar historikern Norrbin i sin avhandling om kvinnliga riksdagsledamöter 1922-1970 (Norrbin, 2004). Även idag ser vi att de kvinnliga riksdagsledamöterna i högre utsträckning än de manliga har genomgått högre utbildning (SCB, 2009; jfr Wägnerud 1998).

Det finns som sagt indikationer på att Sverige är ett avvikande fall i ett internationellt sammanhang när det gäller utbildningens betydelse för selektionen av politiska eliter. Samtidigt vet vi förhållandevis lite, på grund av avsaknaden av ingående empiriska studier, om hur den samtida politiska elitens bildningsvägar ser i ut. Det finns således en risk för att ett mytiskt skimmer lägger sig över

bilden av Sverige och den svenska folkbildnings- och folkrörelsepräglade demokratin i detta avseende, som kan dölja olika selektionsmönster. En indikation på att så kan vara fallet kan skönjas i att vissa arenor som ofta pekas ut som skolor för demokratin – exempelvis partierna (Gidlund & Möller 1999) och folkbildningen (Larsson 1999) – präglas av ideal och selektionsmönster som producerar hierarkier längs etniska skiljelinjer (Dahlstedt 2005; Nordvall 2005; Osman 2006). Svensk demokrati är, menar Dahlstedt (2005:178-179), ”färgad av etniska och rasmässiga partikulära bedömningsgrunder, enligt vilka människor ’mäts’ i förhållande till en föreställd ’svensk’ eller ’europeisk’ norm”.

Sammanfattningsvis har frågor om utbildning och bildning beträffande riksdagsledamöter och politiska makthavare i tidigare forskning främst beskrivits i termer av allmänna bakgrundsfaktorer. Det saknas ingående studier av de formella, semiformella och informella bildningsvägarnas socialiserande verkan, dess betydelse för individen och för relationen mellan politik och utbildning/folkbildning. I internationell forskning har betydelsen av vissa utbildningsvägar till makten lyfts fram, t ex specifika elitinstitutioner. I Sverige har vissa utbildningsinstitutioner inom arbetarrörelsen pekats ut som centrala för fostran av politiska ledare. Dessa utpekanden bygger emellertid på historiska förhållanden. Studier som belyser den samtida betydelsen av dessa institutioner, eller andra motsvarande, saknas i forskningen.

Projektbeskrivning

Projektet har en tvärvetenskaplig design och tar utgångspunkt i pedagogisk och statsvetenskaplig forskning, men omfattar även ingångar från sociologisk, genusvetenskaplig och historisk forskning. Teoretiskt utgår vi då från att utbildning, folkbildning och informella bildningsprocesser är centrala för hur människor utvecklar specifika kunskaper och preferenser, socialiseras in i specifika identiteter samt utvecklar nätverk och positioner i samhället. För att tolka utbildningen/bildningens komplexa betydelser använder vi oss av olika teoretiska verktyg. Pierre Bourdieus kapitalbegrepp – symboliskt, kulturellt, socialt – utgör centrala analytiska verktyg i projektet. I svensk utbildningsvetenskaplig forskning har ansatsen utvecklats av Broady (1990; 1998) exempelvis med hjälp av begreppet organisationskapital. De maktanalyser vi avser göra utgår ifrån olika teoretiska traditioner, där vi närmar oss området makt, politik och representation från två håll. Projektets fokus på politisk representation och bildningsvägar till makten har initialt inringats empiriskt med en institutionell definition av politik och makt (Lundquist, 1993). Vi använder oss emellertid även av en vidare definition av makt och politik, där frågor om identitet, diskurser och ideal ses som betydelsefulla. Politiken och den parlamentariska demokratin ses som intimt förbunden med frågan om representation som bör förstås i dubbel bemärkelse (Dahlstedt 2005). Å ena sidan den vedertagna statsvetenskapliga definitionen relaterad till den representativa demokratin och tanken om folkvalda som representanter i bemärkelsen ombud för de som valt dem (folket). Representation handlar här om att ”tala för” någon. Därtill utgår vi även från att begreppet representation är betydelsefullt att förestå i bemärkelsen kommunikativ gestaltning, symbolproduktion och diskurser, så som fallet är inom cultural studies och diskursanalytiska ansatser där representationen även handlar om att ”tala om” någon eller något (Hall 1985; Torfing 1999). Vi tänker oss vidare att bildningsvägarna till den politiska makten kan förstås utifrån motsvarande dubbla definition. Bildningsvägarna kan å ena sidan förstås som passager genom utbildningsinstitutioner, studiecirkel, partikurser och informella lärtillfällen av nyckelkaraktär (t ex en särskild relation till en mentor eller en funktion inom politik eller arbetsliv som varit av central betydelse). Alltså, vilka bildningsvägar har den politiska eliten gått? Vilka utbildningspassager kan skönjas på vägen till den institutionella representativa makten? Å andra sidan kan vi se hur föreställningar om legitima bildningsvägar produceras i olika sammanhang. Här avser vi förstå bildningsvägar i form av kommunikativa gestaltningar, symbolproduktion och diskurser. Hur talar man om utbildningens och bildningens betydelse för tillträdet till den politiska eliten? Vilka idealbilder blir betydelsefulla?

Genom studier av diskurser och ideal kan vi lokalisera vad som tillerkännes värde. Vilka utbildnings- och bildningsgångar bidrar till att bygga upp ett symboliskt kapital? Vilka former av utbildnings- och bildningsrelaterade kapital kan skönjas? Genom att kvantitativt kartlägga vilka utbildningsgångar som förekommer kan vi skapa en bild av hur dessa kapital är fördelade, liksom dess

relation till olika ideal. Kapitalbegreppet binder således samman studiens inventering av utbildningsgångar och analysen av diskurser och bildningsideal. Vi vill dock understryka att vi inte avser genomföra en regelrätt fältanalys i Bourdieus tappning, utan en mer avgränsad studie med fokus på just bildningen och utbildningens betydelse för den politiska eliten.

På individnivå förstår vi oss exempelvis att kommunikativ gestaltning av bildning kan vara något annat än innehav av specifika utbildningsmeriter. Hypotetiskt kan vi föreställa oss hur docenter som söker en position inom arbetarrörelsen vill ge sken av att ”vara folkliga”, likaväl som politiker utan avslutade högskolestudier som eftersträvar en position inom borgerligheten strategiskt kan uppträda som ”distingerade akademiker”. Interna bildningsideal och utbildningsrelaterade normer kan skilja sig åt mellan partierna, men också inom partierna beroende av preferensskillnader mellan interna grupperingar eller beroende av att ideal och normer producerar olika förväntningar relaterade till genus, etniska bakgrund, ålder etc. Att väljargrupper – vilka tenderar att skilja sig åt mellan partierna – uppvisar varierande preferenser och identifikationsmönster beroende av klass, kön och ålder kan rimligen ha betydelse för hur olika bildnings- och utbildningsideal konstrueras.

Empiriskt kommer vi att ringa in den politiska eliten utifrån två olika traditioner inom forskningen om politiska eliter. För det första använder vi samma definition som den senaste svenska maktutredningen (Göransson 2007), som i sin tur utvecklats för att vara jämförbar med den första maktutredningens resultat (SOU 1990:44). Definitionen omfattar primärt EU-parlamentariker, statsråd, statssekreterare och riksdagsledamöter med ledande funktioner så som utskottsordföranden. Genom att inkludera samtliga riksdagsledamöter vill vi – för det andra – möjliggöra jämförelser med tidigare studier av ”folkhögscolepartiets” (Helldén 1968) närvaro i just riksdagen. En betydande internationell forskning behandlar dessutom rekrytering och bakgrundsförhållanden beträffande samtliga parlamentariker (Best & Cotta, 2000; Cotta & Best, 2007; Norris & Lovenduski, 1995). Vi väljer av den här anledningen en population för vår studie som möjliggör jämförelse både med tidigare svenska maktutredningar, liksom med den internationella forskningen om lagstiftare/parlamentariker.

Projektet kommer inledningsvis att utgå ifrån befintliga databaser och statistik gällande populationen och dess utbildning. Uppgifter om utbildning redovisas i publicerade källor, från t ex maktutredningarna och SCB, i form av breda utbildningskategorier. I det här projektet är vi intresserade av mer detaljerade uppgifter. Vi kommer av den här anledningen att efterfråga tillträde till existerande relevanta databaser, exempelvis relevant mikrodata från SCB:s utbildningsregister. Därutöver har vi för avsikt att sammanställa en egen databas med kompletterande uppgifter. Databasen kommer primärt att omfatta uppgifter om den samtida politiska eliten (empiriskt utvidgad till hela riksdagen). Preliminärt utgår vi från den kohort som tillträdde efter kommun- och riksdagsvalet 2006 samt EU-parlamentsvalet 2005. Inriktningen på den egna databasen kommer att avgöras av vilka uppgifter som framgår av de befintliga databaser vi får tillträde till. Uppgifter av relevans är exempelvis vilka gymnasieskolor, folkhögskolor och högre lärosäten man studerat vid samt specifika utbildningsinriktningar, utlandsstudier, forskarutbildning etc. Förutom den formella utbildningen kommer vi också, så långt det är möjligt, att samla in uppgifter om deltagande i studiecirkel och andra semiformella och informella bildningsvägar. Även uppgifter om den politiska elitens kopplingar till utbildnings- och bildningsinstitutioner i egenskap av lärare, studiecirkelledare, styrelseledamot för folkhögskolor eller bildningsförbund är betydelsefulla för vår forskning. Uppgifterna ska insamlas genom bland annat biografiska lexikon, tillgängliga uppgifter från regeringskansliet och partiernas förbundskanslier. Därtill har vi för avsikt att insamla egen enkätdata med fokus på utbildnings- och folkbildningserfarenheter. Eftersom att vi vet att enkätstudier av den här elitpopulationen ofta tenderar att ha ett högt bortfall, så kommer vi att söka samarbete med partierna för förankring, samt med andra forskargrupper för samordning. Materialet kommer vidare att bearbetas med hjälp av multivariat analys. Genom vår egen databas, och andra tillgängliga databaser, kommer vi att kunna skapa en kvantitativ översiktssbild med mer detaljerad information om den svenska politiska elitens bildningsvägar än någonsin tidigare.

För att skapa en vidare förståelse för den betydelse olika bildningsvägar haft för den politiska eliten kommer vi även att genomföra semistrukturerade intervjuer. Antal intervjuer, liksom urvalet för dessa, kommer att avgöras på basis av mönster i den kvantitativa överblicksbilden, då vår avsikt är att

fånga en rimlig bredd av skönjbara utbildningsvägar. Därtill måste tillgänglighetsaspekter beaktas. Genom intervjuerna avser vi undersöka hur personer inom den politiska eliten själva betraktar sin skolning, vilket även väntas ge inblickar i informella bildningsprocesser av betydelse. Vidare avser vi genom detta få en bild av bildningsideal som återfinns i partierna och bland ledamöterna. Hur ser politiker själva på sina bildningsvägar? Vilka föreställningar och ideal skapas när det gäller utbildningens betydelse för tillträdet till den politiska makten? Vad anses känneteckna en kunnig och bildad politiker? Här kan vi få kunskap om vad som tillerkänns värde inom den politiska eliten och vilka utbildningsrelaterade tillgångar som kan förstås som ett symboliskt kapital.

Utöver intervjuer med riksdagsledamöter avser vi även inkludera ett vidare empiriskt material för att lokalisera dels idealbilder och diskurser beträffande bildningsvägar för politiker, dels för att få en överblick över de infrastrukturer partierna har för skolning av sina representanter. När det gäller infrastruktur kan det bli aktuellt att intervjua nyckelaktörer inom partierna (partisekreterare och studieansvariga) och att genom verksamhetsrättelser och befintlig statistik inventera existerande rutiner för partiskolning. Särskilt studieförbuden och folkhögskolornas roll är här av intresse, då de ofta lyfts fram som betydelsefulla bildningsarenor i den svenska demokratin. Även om uppgifter om partiernas folkbildningsverksamhet inte finns sammanställa i dagsläget så finns de enligt våra förfrågningar förhållandevis väldokumenterade inom respektive organisationer (studieförbund och partier). För att fånga den diskursiva nivån, talet om bildningsvägar, kommer vi även att analysera hur ledande politikernas bildningsgångar representeras i politiska biografier och memoarer under olika perioder. Kan man skönja brott och kontinuiteter i de bildningsdiskurser som produceras? Hur konstrueras ”svenskhets”, genus och klass? Vilka centrala narrativ kan skönjas? Hur kan detta förstås i relation till de utbildnings- och bildningsmönster som växer fram utifrån vår kartläggning.

Projektet avser ge både en historisk och internationell kontextualisering. Den historiska kontextualiseringen kommer dels utgå ifrån befintliga uppgifter från bl a SCB, dels bygga på egna sammanställningar av data. Denna kompletterande sammanställning kommer att utgå ifrån biografiska uppslagsverk samt efterforskningar i relevanta arkiv (Riksdagens arkiv, Arbetarrörelsens arkiv, Riksarkivet). Syftet med den historiska perspektiviseringen är att skapa underlag för analys av förändringsmönster. De exakta historiska jämförelsepunkterna kommer att väljas med hänsyn till de aspekter som genom resultat från forskningen framträder som mest relevanta att historiskt perspektivisera. Den internationella kontextualiseringen kommer att ta avstamp i befintlig forskning och sammanställd statistik beträffande politiska eliter. Framförallt Cotta & Best (2007) som omfattar longitudinell utbildningsstatistik från Finland, Frankrike, Tyskland, Italien, Holland, Norge och Storbritannien utgör här en betydelsefull källa. Syftet med den internationella perspektiviseringen är dels att ge en bild av de svenska parlamentarikernas bildningsvägar i en internationell jämförelse, dels att lämna ett bidrag till forskningsfältet.

Projektet kommer att rapporteras i form av konferensbidrag och vetenskapliga artiklar för en internationell publik, men också i form av en monografi på svenska med arbetsnamnet *Bildningsvägar till makten* som vänder sig till både en akademisk publik och en intresserad allmänhet.

Tidsplan:

År 1: kvantitativ kartläggning, analys av politiska biografier/memoarer

År 2: kvantitativ analys, genomförande av intervjuundersökning, arkivstudier

År 3: internationella och historiska komparationer, författande av artiklar och monografi

Preliminära resultat

Projektet kommer att dra nytta av och bygga vidare på de medverkandes tidigare studier och forskningserfarenhet. Henrik Nordvall har tidigare bedrivit både kvantitativ och kvalitativt inriktade forskning om relationen mellan politiskt deltagande och den institutionaliserade folkbildningen och har i sin avhandling använt sig av bl.a. kapitalbegreppet som analytiskt verktyg (Nordvall 2008, Wennerhag m fl 2006). Därtill har han arbetet med ett historiskt perspektiv på folkbildningen med ett kritiskt fokus på konstruktionen av ”svenskhets” (Nordvall 2005). I demokratiutredningens forskarvolym om lokalt partiarbete, *Demokratins trostjänare* (Gidlund & Möller, 1999), genomförde Charlotte Fridolfsson arbetet

med den longitudinella kvantitativa enkätstudien med nedslag från tre årtionden. Fridolfsson har även analyserat lokala partiers ideologier med hjälp av explorativ faktoranalys (Fridolfsson & Gidlund 2002). Erfarenheter och resultat från riksdagspartiernas lokala partiorganisationer, men även de lokala partiernas arbetssätt, kommer att vara särskilt viktiga för det här projektet. För även om det framför allt är den nationella nivån som undersöks här, så börjar de allra flesta politiker sina partiaktiviteter hos någon av de lokala partiorganisationerna. Charlotte Fridolfsson har vidare i sin avhandling (2006) och i en rad artiklar arbetat utifrån ett diskursanalytiskt perspektiv med den identitetspolitiska dimensionen av politiken som studieobjekt; ett tema som kommer skärskådas och utvecklas även i det här projektet.

Samverkande lärosäten, internationellt och nationellt samarbete

Projektet bygger på ett samarbete mellan en forskare från Örebro universitet och en från Linköpings universitet. Detta utvecklar relationerna mellan två forskarmiljöer som präglas av högsta kompetens inom de huvudområden projektet anknyter till – politiska institutioner/demokrati och folkbildning/vuxenutbildning. För att tillvara ta den expertis som finns i respektive miljöer har vi involverat ledande forskare i en referensgrupp. De som tillfrågats och accepterat en sådan medverkan är Staffan Larsson, professor i vuxenpedagogik vid Linköpings universitet samt Bernt Gustavsson, professor i pedagogik med inriktning mot demokrati, Gullan Gidlund, partiforskare och professor i statsvetenskap samt Jan Olsson, ämnesansvarig professor i statsvetenskap – samtliga tre vid Örebro universitet. Gruppen kommer att konsulteras löpande under arbetet med projektet och texter kommer att presenteras i de olika miljöerna. Vid Örebro universitet handlar det främst om miljön kring forskarskolan demokratins villkor och vid Linköpings universitet är det avdelningen för studier av folkbildning, vuxenutbildning och högre utbildning som är kärnmiljön. Projektet kommer även att dra nytta av synergier som uppstår i och med att Nordvall parallellt kommer att arbeta deltid inom det vetenskapsrådsfinansierade projektet Demokratiska lärprocesser i folkbildande organisationer som leds av professor Erling Bjurström vid Tema Kultur och samhälle vid Linköpings universitet. Fridolfsson ingår i Centrum för feministiska samhällsstudier (CSF) i Örebro vars seminarium kommer att användas som en arena för diskussion av forskningsresultat. CSF ingår också sedan 2003 i det europeiska nätverket *Association of Institutions for Feminist Education and Research in Europe*. Genom sin vistelse som gästforskare vid Roskilde universitetscenter (hösten 2008) har Nordvall ett kontaktnät inom danska vuxen- och folkbildningsforskning som utgör en resurs för projektet. Nordvall har vidare haft ett nära samarbete med Magnus Wennerhag, fil.dr. sociologi, vid Södertörns högskola och Adrienne Sörbom, fil.dr. i sociologi vid Stockholms universitet/Score. Samarbete fortgår alltså inom ramen för ett internationellt nätverk, TransNet, bestående av flera europeiska rörelseforskare och koordinerat av Wennerhag. Fridolfsson arbetar för närvarande i ett komparativt projekt tillsammans med åtta forskargrupper i sju olika länder med det EU-finansierade FACIT-projektet om välfärdsregimer och sociala rörelser. Nämnade sammanhang utgör ytterligare kontaktresurser för projektet.

Etiska överväganden

Projektet kommer att genomföras i enlighet med Vetenskapsrådets forskningsetiska regler för samhällsvetenskap och humaniora. Vi kan inte se att det föreligger några etiska problem med genomförandet som kräver särskilda överväganden, förutom att särskild hänsyn måste tas vid anonymitetsskydd i förkommande fall (primärt vid gestaltning av resultat från intervjuer). Här kommer vi särskilt att anpassa lösningar med hänsyn till att den grupp som undersökts i betydande utsträckning består av personer som är offentligt kända.

Genusforskning och forskning med genusperspektiv

Genusperspektivet är närvarande i projektets alla delar. Detta tar sig uttryck i att vi studerar kvinnor och mäns institutionella representation och bildningserfarenheter. Utifrån tidigare forskning vet vi att det föreligger skillnader som vi avser analysera närmare. Vi avser också studera hur kön representeras och konstrueras på en diskursiv nivå i de olika skildringar av bildningsvägar som vi analyserar utifrån intervjudata och politiska biografier/memoarer. Resultat från internationell forskning visar att själva rekryteringsprocessen till politiska poster kan utgöra hinder för kvinnor. Partiernas egna gatekeepers är

den vanligaste förklaringen till svårigheter att nå politiska poster (Norris & Lovenduski, 1995). Birgitta Niklasson visar i sin avhandling hur viktiga de informella kontakterna är för den politiska karriären, något som tenderar att gynna män (Niklasson, 2005). Norrbin (2004) har visat att formell utbildning spelat en viktig roll för kvinnor när det gäller att hävda sig i den manligt dominerade politiken. Här kommer projektet således att kunna bidra med ytterligare kunskap om bildningsvägarnas betydelse för representation av kön i dubbel bemärkelse – den institutionella och diskursiva representationen.

Utbildningsvetenskaplig relevans

Projektet avser bidra till en fördjupad förståelse för utbildningens och folkbildningens betydelse för demokratin. Utbildningsvetenskapligt klassiska frågeställningar om relationen mellan utbildning, makt och demokrati behandlas utifrån ett tydligt empiriskt fokus på en specifik grupp av största möjliga vikt för det demokratiska styret. Utifrån en tvärvetenskaplig ansats avser projektet generera kunskap om de betydelse som konkreta erfarenheter av, samt föreställningar om, bildning och utbildning har för den politiska eliten. Därigenom kan en fördjupad förståelse skapas för hur utbildning och folkbildning, liksom informella bildningsprocesser, inverkar på rekryteringen och selektionen av politiska makthavare. Detta har en påtaglig utbildningsvetenskaplig relevans och projektet avser lämna ett kunskapsbidrag som är av centralt intresse för såväl folkbildningsforskningen som den utbildningsorienterade demokratiforskningen.

Deltagande forskares arbetsfördelning

Båda forskare kommer att arbeta med datainsamling och analysen av såväl de kvantitativa som de kvalitativa delarna av projektet. Vår avsikt är att projektets olika moment ska genomsyras av en dialog där projektdeltagarnas olika forskningsbakgrund kompletterar varandra. Fridolfsson kommer emellertid att ha huvudansvaret för den kvantitativa bearbetningen och analysen. Nordvall kommer att ha huvudansvaret för den historiska dimensionen samt för kopplingen till folkbildningsområdet. När det gäller nyttjandet av teoretiska perspektiv avser vi även här arbeta integrerat i dialog, men Fridolfsson kommer att svara särskilt för de diskusanalytiska och genusteoretiska dimensionerna och Nordvall för användandet av kapitalbegreppet som analytiskt verktyg. Båda forskarna kommer att arbeta till 75 procent inom projektet under de tre åren.

Referenser

- Arvidson, L. (1985). *Folkbildning i rörelse*. Malmö: Liber.
- Berndtsson, R. (2003). *Nya folkhögskolor*. Stockholm: Folkbildningsrådet
- Best, H., & Cotta, M. (2000). *Parliamentary representatives in Europe 1848-2000*. Oxford University Press.
- Bourdieu, P. (1996). *The state nobility*. Cambridge: Polity Press
- Broady, D. (1990). *Sociologi och epistemologi*. Diss. Stockholm : Högsk. för lärarutbildning
- Broady, D. (1998) *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg*. Skeptronhäften/Skeptron Occasional Papers, Nr 15. Uppsala: ILU, Uppsala Universitet.
- Cotta, M., & Best, H. (2007). *Democratic representation in Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Dahlstedt, M. (2005) *Reserverad demokrati*. Umeå: Boréa.
- Fridolfsson C. & Gidlund, G. (2002) *De lokala partierna och den nya politiska kartan*. Örebro: Novemus.
- Fridolfsson, C. (2006). *Deconstructing political protest*. Diss. Örebro: Örebro universitet
- Gaxie, D. & Godmer, L. (2007) Cultural Capital and Political Selection. I Cotta & Best (2007).
- Gidlund, G., & Möller, T. (1999). *Demokratins trojänare*. Stockholm: Fakta info direkt.
- Göransson, A. (red.) (2007). *Maktens kön*: Nora: Nya Doxa
- Gustavsson, B. (1991). *Bildningens väg*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Hall, S(1985) Signification, representation, ideology: *Critical Studies in Mass Communication*, 2:91-114.
- Helldén, A. (1968) Folkhögskolegruppen i riksdagen. I Degerman, A. m fl (red.) *Svensk folkhögskola 100 år. D. 4*. Stockholm: Liber.
- Holmberg, S. & Esaiasson, P. (1988). *De folkvalda*.. Stockholm: Bonnier
- Johansson, J. (1999). *Hur blir man riksdagsledamot?*: Hedemora: Gidlund
- Johansson, B (2007) Utbildad till makt? I Göransson, Anita (red.) (2007). *Maktens kön*: Nora: Nya Doxa
- Kurtz, D. & Simon, M. (2007) The education of the American political elite. *The Social Science Journal* 44: 480-494.
- Larsson, S. (1999): Studiecirkeldemokratin. I *Civilsambället*, SOU 1999:84, s 243-279.

- Lundquist, L. (1993). *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.
- Niklasson, B. (2005). *Contact capital in political*. Department of Political Science, Göteborg University.
- Nordvall, H. (2005). Att konstruera ett folk. I Laginder, A-M. & Landström, I. (red) *Folkbildning – samtidig eller tidlös?* Lin-köping: Mimer/Skapande vetande.
- Nordvall, H. (2008) *I skärningspunkten mellan det lokala och det globala*. Diss. Linköpings universitet.
- Norrbin, C. (2004). *Från isolering till integrering*. Umeå: Institutionen för historiska studier, Univ.
- Norris, P., & Lovenduski, J. (1995). *Political recruitment*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Osman, Ali (2005): Folkbildning i ”integrationens” tjänst. I Magnus Dahlstedt & Fredrik Hertzberg, red: *Demokrati på svenska?, s 191-229. SOU 2005: 122*. Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering.
- Rothstein, B. (1992). *Den korporativa staten*: Stockholm: Norstedts juridik
- SCB (2009) *Allmänna val, nominerade och valda*. <http://www.scb.se> [2009-04-12]
- Skoglund, C. (1991) *Vita mössor under röda fanor*. Stockholm: Almqvist & Wiksell
- SOU 1990:44 *Demokrati och makt i Sverige: Maktutredningens huvudrapport*. Stockholm: Allmänna förl
- Sverige. Riksdagen. (2007). *Fakta om folkevalda : riksdagen 2006-2010*. Stockholm: Riksdagens förvaltningskontor.
- Torfin, J. (1999). *New theories of discourse : Laclau, Mouffe and Žižek*. Oxford: Blackwell.
- Vogel J., Amnå, E. m fl (2003) *Föreningslivet i Sverige*. Stockholm:SCB.
- Wängnerud, L. (1998). *Politikens andra sida: om kvinnorepresentation i Sveriges riksdag*. Diss. Göteborg : Univ.
- Wennerhag, M., Holm, H., Lindgren, J., Nordvall, H., & Sörbom, A. (2006). *Aktivister*. Stockholm: Atlas.